

Форманова С. В.

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доцент кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін, кандидат філологічних наук, доцент

МОВА ЗМІ ЯК ЗАСІБ ВИРАЖЕННЯ КОНФЛІКТНОСТІ

Зростання впливу ЗМК на свідомість реципієнтів, відзначене багатьма дослідниками (О. Баранов, А. Добрович, В. Корнієнко, О. Почепцов та ін.), порушує проблему використання відповідних конкретних засобів – як невербальних, так і вербальних, скерованих на нетолерантне конструювання відповідних контекстів. На сьогодні дослідники часто пояснюють негативний вплив ЗМІ на свідомість реципієнтів явищем так званих «інформаційних війн» як «цілеспрямованого використання можливостей ТБ та інших ЗМІ для формування у свідомості глядачів або читачів негативного образу певних політичних діячів, партій та організацій» (Аврамцев В. В. Труднее жить после «Полдня» и «Вечера трудного дня» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вид.: <http://people.nnov.ru/volkov/>), що детерміноване некоректним використанням мовних засобів. Лексичні одиниці в ЗМІ, як правило, використовуються у переносному значенні й слугують матеріалом для побудови нових метафоричних образів. Це інвективи, які мають іронічну семантику й впливають на реципієнта своєрідними порівняннями та образами, як-от: *Вище-прем'єр підклав Президенту добрячу свиню, порівнявши його з Кучмою* (Сільські вісті. – 2005. – 1 липня).

Варто зауважити на слушній думці учених про те, що «деструктивний інформаційний вплив можливий не лише як цілеспрямована маніпуляція (обдурювання, наклеп, навмисний вплив на підсвідомі структури психіки тощо), а й як інформаційне забруднення соціально-психологічного екологічного середовища людини, що утворюється внаслідок гуманітарної та психологічної невідповідності виробників і розповсюдників інформації, а нерідко і внаслідок непорядного гоніння за прибутком та споживачем (глядачем, слухачем, читачем)» (Ковалевська Т. Ю. Комунікативні аспекти нейролінгвістичного програмування : [монографія] / Т. Ю. Ковалевська. – Одеса: Астропринт, 2001. – С. 13).

Звернення до згрублених форм мовленнєвого етикету свідчить про те, що адресант перебуває в стані сильного емоційного напруження, і це спонукає його звертатись до інвективних висловлень, які здійснюють образу. Розглянемо, наприклад, висловлення тренера ФК «Волинь» Віталія Кварцяного: *«Журналісти, ото мурло, що тут сидить»*. Коли йому зауважили, що в його словах міститься образа, він відповів, що *мурло* – це не образливе слово, а ворог народу. Він не образився б, якщо його називали мурло (Передача «Гол», «Новий канал», від 18.12.05, о 23.10). ВТССУМ подає таке тлумачення: *«Мурло, – а, с. зневажл., лайл. Те саме, що мурмило. Мурмило, – а, ч. зневажл., лайл. Груба, невихована людина»* (Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бу-

сел]. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2003. – С. 545). Як бачимо, ця лексема не лише несе негативну семантику, а і є образою, оскільки містить позначки «зневажливе», «лайливе».

Конфліктні ситуації, які виникають між комунікантами, дають можливість найповніше розкрити комунікативну специфіку інвектив, які можуть носити як агресивний, так і комічний характер. Конотативний смисл будь-якої конфліктної ситуації може спричинюватися ефектом комічного. Іронічний тон вбачається в підтексті, який програмує інтерпретацію таких висловлень адресатом. «Смислові перетворення» (Б. Ларін) інтерпретатора (адресанта) можуть бути досить різноманітні. За допомогою вербальних засобів можна не лише висловити думку, але й повідомити інформацію, яку прямо висловити не можна. З цією метою використовують метафору, епітети, метонімію та інші літературні прийоми. За таких умов навіювання буде впливовішим і матиме більшу силу. Як приклад розглянемо мовну суперечку, що сталася в грузинському парламенті. Колишній олігарх та держміністр Каха Бендукідзе під час обговорення нової економічної програми нової влади старим фінансово-бюджетним комітетом парламенту запропонував депутату від опозиції «...*почистити зуби*...» перед тим, як згадувати його ім'я. Єдиним представником опозиції, яка бойкотує парламент, виявився голова фракції «Промисловці» Зураб Ткемаладзе. Він вшент розніс план економічного відродження Грузії, який розробив і запропонував Каха Бендукідзе. Терпець у екс-олігарха увірвався і він процідив крізь зуби: «*Самам ме махсенеб, кбилеби гамоихехе!*», що в перекладі означає: «*Почисти зуби перед тим, як згадувати моє ім'я!*». У залі засідань пролунав нервовий сміх.

– *І взагалі мені цікаво, чому ця особа присутня на цьому засіданні? Що вона тут робить?* – продовжив Ткемаладзе.

– *Почисти зуби, я сказав*, – уже голосніше повторив Бендукідзе.

– *Шен ли твини гаусуптаве! («А ти почисти мозок!»)* – спалахнув Ткемаладзе.

Це не перший випадок такого спілкування з боку Кахи Бендукідзе. У серпні 2004 року Бендукідзе і теперішній лідер об'єднаної опозиції Леван Гачечиладзе у прямому ефірі телекомпанії «Мзе» послали один одного «на три букви». Російською мовою. Ініціатором і тоді виявився Каха Автандилович (Вечерние вести. Всеукраинская газета. – 2008. – С.3).

Перед нами яскравий приклад політичних взаємин, в яких учасники з легкістю проявили готовність дати один одному недиференційовані, грубі, пристрасні й деструктивні оцінки, які є стабільними, оскільки були сказані не вперше. На поверхні – ворожий соціальний стереотип, який входить у свідомість реципієнтів, як елемент суспільної думки, що став прикладом усталеного стереотипу. Психологи вважають, що недовіра до інших є головною причиною того, що люди потрапляють у пастку взаємно деструктивних стратегій поведінки та конфліктів. Опоненти вдалися

до взаємної образи і втратили шанси вийти з дуелі переможцями. Одному з них слід було перервати вербальну провокацію, що дозволило б йому в даній ситуації перемогти.

Мовці використовують різні лексичні засоби, що містять негативну оцінку, застосовуючи як літературні порівняння, так і просторіччя, жаргон, інвективу. Така мовленнєва поведінка є негативним наслідком тих процесів, що відбуваються в суспільстві і які порушують етичні норми й руйнують свідомість громадян, оскільки використання інвективи містить образу опонента і зачіпає його здібності, якості, зовнішність, характер тощо. І зазвичай мають місце усі прийоми і засоби, як-от: інтонація, наголошення, ритмічність, рима, експресія, емоційність та ін. (тут теж можна вести мову про тональність мовлення). Усе це закладається у підсвідомість людини, що й здійснює вплив на психіку.

Козляковський П. А.

*ВСП «Миколайівський інститут права» Національного університету
«Одеська юридична академія», доцент кафедри гуманітарних дисциплін,
кандидат педагогічних наук, доцент*

СТРУКТУРА ПРАВОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Правова психологія вміщує в собі всі явища психіки: усвідомлюване, малоусвідомлюване, неусвідомлюване й несвідоме.

На відміну від правосвідомості, правова психологія менш раціональна, вона масштабніша за структурою, багатша й глибша пізнавальних і емоційних явищ, які вміщені в правосвідомість. Вона може бути описана у вигляді правових аспектів: і масовидних і особистісно-групових взаємовідношень. Правова психологія групи – **особливе соціально – психологічне** утворення, в якому її власні структурні елементи функціонують і виявляються не розрізнено, а в цілісності й взаємообумовленості. Оскільки правова психологія групи – лише **одна із властивостей психології групи**, то рівень розвитку останньої здійснює помітний вплив на неї.

Для успіхів у формуванні і удосконаленні правосвідомості групи необхідно розуміти й враховувати **структуру правової психології**. Психологічні дослідження дозволяють відокремити в ній наступні основні елементи:

- правова освіченість групи та її членів;
- правова обізнаність групи;
- правова суспільна думка в групі;
- правовий клімат в групі;
- правовий досвід групи.

Правова освіченість – перший і основоположний показник правового розвитку групи. Це сукупність знань, які є у членів групи про право-